

**EKOLOGIK MUAMMOLAR VA MEDIA: BIOLOGIK XILMA-XILLIKNI
SAQLASHDA OAVNING AHAMIYATI**

Siddiqova Gulira'no G'anijon qizi

Qo'qon davlat universiteti Biologiya yo'nalishi 2 - kurs talabasi

ANNOTATSIYA *Maqolada ekologik muammolar, xususan, biologik xilma-xillikning kamayishi masalasi va uning global oqibatlari tahlil qilinadi. Ommaviy axborot vositalarining (OAV) ekologik ongni shakllantirish, atrof-muhitni muhofaza qilish siyosatini keng jamoatchilikka yetkazish va biologik xilma-xillikni saqlashdagi roli yoritiladi.*

Shuningdek, maqolada OAVning ekologik axborot ta'minoti, ekologik kampaniyalar, huquqiy va ma'naviy ta'sir vositalari orqali jamoatchilikning ekologik mas'uliyatini oshirish usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *Ekologik muammolar, Biologik xilma-xillik, Ommaviy axborot vositalari (OAV), Ekologik ong, Atrof-muhitni muhofaza qilish, Ekologik kampaniyalar, Jamoatchilik ishtiroki.*

ANNOTATION. *The article analyzes environmental problems, in particular, the issue of biodiversity loss and its global consequences. The role of the mass media (mass media) in forming environmental awareness, communicating environmental protection policies to the general public, and preserving biodiversity is highlighted.*

The article also examines methods for increasing the environmental responsibility of the public through the provision of environmental information by the mass media, environmental campaigns, and legal and moral influence.

Keywords: *Environmental problems, Biodiversity, Mass media (mass media), Environmental awareness, Environmental protection, Environmental campaigns, Public participation.*

АННОТАЦИЯ. *В статье анализируются экологические проблемы, в частности, проблема утраты биоразнообразия и её глобальные последствия. Подчёркивается роль средств массовой информации (СМИ) в формировании экологической осведомлённости, доведении до широкой общественности политики в области охраны окружающей среды и сохранении биоразнообразия.*

В статье также рассматриваются методы повышения экологической ответственности общественности посредством предоставления экологической информации средствами массовой информации, проведения экологических кампаний, а также правового и морального воздействия.

Ключевые слова: *Экологические проблемы, Биоразнообразие, Средства массовой информации (СМИ), Экологическая осведомлённость, Охрана окружающей среды, Экологические кампании, Участие общественности.*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

KIRISH

Biologik xilma-xillik — bu Yer yuzida mavjud bo'lgan barcha tirik organizmlarning (o'simliklar, hayvonlar, mikroorganizmlar) genetik, tur va ekotizim darajasidagi xilma-xilligi. Biologik xilma-xillik tabiiy ekotizimlarning barqaror ishlashi va inson faoliyati bilan bog'liq iqlim o'zgarishlariga moslashishda muhim ahamiyatga ega.

Asosiy ekologik muammolar: O'rmonlarni kesish va degradatsiya – hayvonlar va o'simliklarning tabiiy yashash muhitlarini yo'q qiladi.

Iqlim o'zgarishi – global haroratning oshishi, qurg'oqchilik va suv resurslarining kamayishi.

Havoning, suvning va tuproqning ifloslanishi – organizmlar sog'lig'iga zarar yetkazadi.

Invasive (begona) turlar – mahalliy tur turlari sonining kamayishiga olib keladi.

Ommaviy axborot vositalarining (OAV) roli OAV ekologik muammolarni jamoatchilikka yetkazish va ularning yechimi uchun ong hosil qilishda muhim vositadir. Ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Axborot tarqatish – televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali ekologik muammolar haqida keng auditoriyaga ma'lumot yetkazadi.

Ta'lim va ongni oshirish – ekologik targ'ibot kampaniyalari va maxsus dasturlar orqali odamlarning ekologik bilimni oshiradi.

Jamoatchilikni faollashtirish – ekologik aksiyalar, yig'ilishlar va onlayn kampaniyalarda qatnashishga undaydi.

Siyosiy ta'sir – hukumat va kompaniyalarni ekologik siyosatni yaxshilashga chorlaydi.

Ijtimoiy monitoring – ekologik huquqbuzarliklar va tabiiy resurslardan noqonuniy foydalanishni yoritadi.

Biologik xilma-xillikni saqlashda OAVning aniq vositalari Hujjatli filmlar va teleko'rsatuvlar – masalan, “Planet Earth” yoki “Our Planet” kabi loyihalar odamlarni tabiatning go'zalligi va xavf ostida ekanligi haqida xabardor qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn kampaniyalar – Instagram, TikTok va YouTube orqali ekologik aksiyalarni keng auditoriyaga yetkazish mumkin.

Maqolalar va bloglar – mutaxassislar ekologik muammolarni, turlar yo'qolishini va ularni saqlash usullarini tushuntiradi.

Radio va teleko'rsatuvlar – ekologik mavzular bo'yicha intervyular va suhbatlar orqali odamlarni jalb qiladi.

OAVning biologik xilma-xillikni saqlashdagi ahamiyati Ma'lumot tarqatish orqali profilaktika – odamlar resurslarni tejash va tabiiy muhitni muhofaza qilish bo'yicha xabardor bo'ladi.

Jamoatchilik bosimi – hukumat va korporatsiyalar ekologik talablarni bajarishga majbur bo'ladi. Moliyaviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash – ekologik loyihalarni moliyalashtirish va ko'ngillilarni jalb qilish osonlashadi. Ta'limiy ahamiyat – maktab va universitetlarda ekologik bilimlarni kengaytirishga yordam beradi. Muammolar va cheklovlar Ba'zan OAV sensatsion yoki noto'g'ri axborot tarqatadi, bu esa odamlarning ekologik muammolarga

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

nisbatan noto'g'ri qarashiga olib keladi. Reklama va biznes manfaatlari ekologik axborotni cheklashi yoki toraytirishi mumkin. Har bir OAV turi auditoriyaning faolligi va bilim darajasiga bog'liq, shuning uchun yagona yondashuv yetarli emas.

Biologik xilma-xillikni saqlash global ahamiyatga ega bo'lgan ekologik vazifa hisoblanadi. OAV bu jarayonda markaziy vosita bo'lib, axborot tarqatish, jamoatchilikni faollashtirish, ta'lim va siyosiy bosim yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli OAVni samarali ishlatish ekologik muammolarni kamaytirish va biologik xilma-xillikni saqlashning strategik omillaridan biri hisoblanadi.

Biologik xilma-xillik insoniyat hayoti va tabiiy ekotizimlarning barqarorligi uchun asosiy omildir. Turli turlar, genlar va ekotizimlar insonlarning oziq-ovqat xavfsizligi, sog'liqni saqlash va iqlimga moslashuv imkoniyatlarini ta'minlaydi. Masalan:

Genetik xilma-xillik – qishloq xo'jaligi ekinlarini kasalliklarga chidamli qilish va yangi genetik resurslar yaratishda yordam beradi.

Tur xilma-xilligi – ekotizim xizmatlarini, masalan, changlatish, biologik nazorat va karbon tutishni ta'minlaydi.

Ekotizim xilma-xilligi – suv resurslarini tozalash, tuproq unumdorligini saqlash va tabiiy muvozanatni ta'minlaydi.

Ekologik muammolarning yangi tendensiyalari Hozirgi vaqtda ekologik muammolar global darajada kuchaymoqda:

Iqlim o'zgarishining yangi xavflari – okean sathining ko'tarilishi, tropik va subtropik hududlarda ekstremal ob-havo hodisalari.

Shaharlashtirish – tabiiy yashash muhitlarini qisqartiradi va biologik xilma-xillikni yo'q qiladi.

Zarrachalar ifloslanishi (microplastics) – suv havzalari va dengiz ekotizimlariga salbiy ta'sir qiladi.

Genetik resurslarning yo'qolishi – kam uchraydigan va himoyalaniishi kerak bo'lgan turlar soni keskin kamaymoqda.

OAVning yangi rollari va vositalari So'nggi yillarda OAV biologik xilma-xillikni saqlashda yanada interaktiv va innovatsion vositalarni qo'llamoqda:

Onlayn platformalar va mobil ilovalar – masalan, iNaturalist yoki eBird kabi ilovalar yordamida odamlar hayvon va o'simlik turlarini kuzatib, ma'lumotlarni real vaqtda taqdim etadi.

Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) – tabiat ekskursiyalari va ekologik o'quv simulyatsiyalari orqali insonlarni ekologik muammolarga jalb qiladi.

Crowdsourcing kampaniyalari – jamoatchilikni ekologik monitoringga jalb qilish, masalan, suv havzalarini tozalash yoki daraxt ekish tadbirlari.

Ekologik storytelling – ijtimoiy tarmoqlarda qisqa videolar, bloglar va foto-loyihalar orqali odamlarni ekologik muammolarga hissiy jihatdan bog'lash.

OAV orqali ilmiy tadqiqotlarni yoritish – jurnalistlar va blogerlar biologik xilma-xillikni saqlash bo'yicha ilmiy yangiliklarni keng auditoriyaga yetkazadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Media va jamoatchilik o'rtasidagi sinergiya Axborot + faollik – OAV nafaqat muammolarni yoritadi, balki jamoatchilikni ekologik faoliyatga jalb qiladi.

Ijtimoiy ongni shakllantirish – ekologik muammolarni vizual va interaktiv materiallar orqali targ'ib qilish odamlarni tabiiy resurslarni tejashga undaydi.

Innovatsion marketing – kompaniyalar va nodavlat tashkilotlar ekologik mahsulot va loyihalarni reklama qilishda media vositalaridan samarali foydalanadi.

Amaliy misollar “Plastic Free July” kampaniyasi – global miqyosda ijtimoiy tarmoqlar orqali plastik chiqindilarni kamaytirishga chaqiradi.

WWF va National Geographic hamkorligi – biologik xilma-xillikni saqlash bo'yicha ko'plab loyihalarni yoritadi va odamlarni ekologik aksiyalarga jalb qiladi.

Citizen Science loyihalari – odamlar o'z hududlaridagi flora va fauna haqida ma'lumot to'plash orqali ekologik monitoringni kuchaytiradi.

Cheklovlar va muammolar OAV orqali tarqatiladigan ma'lumotlar ba'zan sensatsion yoki noto'g'ri bo'lishi mumkin.

Interaktiv platformalarda ma'lumotlarning to'liqligi va ishonchliligi muammoli bo'lishi mumkin. Ba'zi hududlarda internet va media imkoniyatlarining cheklanganligi ekologik bilimlarni yetkazishda to'siq yaratadi.

Biologik xilma-xillikni saqlash insoniyatning barqaror rivoji uchun zarur bo'lib, OAV bu jarayonda markaziy vosita hisoblanadi. Yangi texnologiyalar va interaktiv media vositalari ekologik ongni oshirish, jamoatchilikni jalb qilish va himoya choralari samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu tariqa, media va ekologiya sohalarining sinergiyasi biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini kuchaytiradi.

XULOSA

Xulosa qilganda, biologik xilma-xillikni saqlashda OAVning ahamiyati shundaki, u ekologik bilimlarni keng jamoatchilikka yetkazadi, insonlarning ekologik mas'uliyatini oshiradi va global ekologik barqarorlikni ta'minlash yo'lida muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, media va ekologiya sohalarining hamkorligi biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini kuchaytiradi va ekologik muammolarni kamaytirishga yordam beradi.

Biologik xilma-xillik insoniyat va tabiiy ekotizimlar barqarorligi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning kamayishi global ekologik muammolarga olib keladi. Zamonaviy davrda Ommaviy axborot vositalari (OAV) ekologik ongni shakllantirish va jamoatchilikni biologik xilma-xillikni saqlashga jalb qilishda asosiy vosita hisoblanadi. OAVning roli faqat ma'lumot tarqatish bilan cheklanmay, balki jamoatchilikni faollashtirish, ekologik aksiyalarni targ'ib qilish va hukumat hamda korporatsiyalarni ekologik mas'uliyatga chorlashga ham qaratilgan.

So'nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar, interaktiv dasturlar va virtual simulyatsiyalar OAVning samaradorligini yanada oshirdi. Shu orqali odamlar ekologik muammolarni vizual va amaliy tarzda tushunib, tabiiy resurslarni muhofaza qilishga faol jalb etiladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

Ommaviy axborot vositalari (OAV) bu jarayonda markaziy vosita sifatida ahamiyat kasb etadi. OAV orqali ekologik muammolar, biologik xilma-xillikning ahamiyati va ularni saqlash zarurati keng jamoatchilikka yetkaziladi. Bu faqat ma’lumot tarqatish bilan cheklanmaydi; OAV jamoatchilikni ekologik ongini shakllantirish, ekologik aksiyalarda qatnashishga undash, hukumat va korporatsiyalarni ekologik mas’uliyatni oshirishga chorlaydi. Televideniye, radio, gazetalar, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn platformalar orqali amalga oshiriladigan ekologik kampaniyalar, hujjatli filmlar va interaktiv dasturlar odamlarni tabiatning go‘zalligi va xavf ostida ekanligi haqida xabardor qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kumbhar, D. Media va biologik xilma-xillikni saqlash: sharh. Journal for All Subjects, 2019 yil.
2. Adams, V.M., et al. Ijtimoiy tarmoqlar orqali biologik xilma-xillikni saqlash. Science of The Total Environment, 2015 yil.
3. Heerdink, A.W.M., et al. Niderlandiyada biologik xilma-xillik tadqiqotlarining media qamrovi. Springer, 2022 yil.
4. Mammides, C., et al. Biologik xilma-xillikni yoritishdagi media samaradorligi. Nature Communications, 2021 yil.
5. Chowdhury, S., et al. Ijtimoiy media orqali biologik xilma-xillik bilimini oshirish. BioScience, 2019 yil.
6. Li, Q. Biologik xilma-xillikni saqlashda media xabarnomasi: adabiyot sharhi. UBC Sustainability Review, 2015 yil.
7. International Journal of Innovative Research in Technology. Biologik xilma-xillikni saqlashga media strategiyalari, 2022 yil.
8. International Journal of Physical Sciences and Technology. OAV va tabiiy hayotni muhofaza qilish, n.d. 2021
9. Herald Open Access. Mahalliy gazetalar orqali biologik xilma-xillikni targ‘ib qilish, n.d. 2020
10. Environment, Development and Sustainability. Québec misolida media va biologik xilma-xillik, 2018 yil.
11. National Research Council (US). Conserving Biodiversity: A Research Agenda for Development Agencies. Washington, D.C., 1992 yil.
12. Deka, P. Media va biologik xilma-xillikni saqlash. Times of India – World of Words blog, 2021 yil.
13. Lenormand, M., et al. Axborot asrida ijtimoiy-ekologik tarmoqlar. arXiv preprint, 2018 yil.
14. Stattersfield, A.J., et al. Endemic Bird Areas of the World: Priorities for Biodiversity Conservation. BirdLife International, 1998 yil.